

A l'Alt Empordà predomina la forma esdrúixola: el 1925 em deien Pous i Pagès i el meu pare que coneixien *frigula*, aquell d'Avinyonet i aquest de Biure; en aquest poble jo mateix vaig anotar *frigola* el gener de 1939, i en una nota que veig del pare, de 1926, consta *frigola* cap a Darnius i *Frigola* com a malnom d'un home de Biure en l'any 1885; *frigula* a Espolla, i a dos indrets vora Llançà (1958), així com al Port de la Selva (1964). Més cap a Migjorn ja hi veiem l'accent desplaçat, des del Baix Empordà i Banyolès: *farigòla* a Castell d'Aro, i en NLL d'allí (Can *farigòla*, 1964) i de l'Estartit (*komafrigòla*, 1958); *farigòla* Porqueres (1958) i a St. Aniol de Finestres (1964). I així seguim pel bisbat de Vic: *farigòla* a la Parròquia de Ripoll (1953), StMartí de Sobremunt, Espinelves, Muntanyola, Avinyó, Oristà (1935-64).

De més al Sud només he de dir que he sentit pertot la forma paroxitona, i que és inexacte donar *-òla* amb *o* oberta com a pronúncia del ross. i cat. or. (com fa *AlcM*): es tracta d'un timbre que és propi d'alguns elements ciutadans (recordo Girona i algú de Bna.), però que fins pel Maresme-Vallès (i el més sovint a Bna. mateix) el que he sentit a dir és *farigòla*.

Si ens atensem a la meitat ponentina,⁶ apareixen altres termes: sobretot *timó*, que pels anys 1923-27 ja havia sentit a Manresa i a l'Alt Berguedà (Grèixer);⁷ a Cerdanya no usen l'un ni l'altre (*herba de pastor*, Portè, 1959); en altres punts, sobretot cap a Pall-Ribag. *tremoncell*, *estrem*-, *timonet*, etc. Val a dir, però, que no pertot els dos noms concurrents designen la mateixa espècie: en particular en les zones muntanyoses entre l'Ebre i El Camp: al Pratdip usaven alhora *timó* i també *farigola*, però aquest era una herba també aromàtica però distinta, i en tinc un brot a la vista que hi vaig arrencar el 1955, guardant-lo dins un sobre.

Tant en terres d'ultra-Albera com en les de l'Ebre, i en les valencianes, es conserven formes sobretot esdrúixoles, i més aviat amb *fri*-, per més que en ross. l'eliminació moderna de l'esdrúixol ha conduït a alterar la terminació, sigui preferint el diminutiu, sigui traslladant recentment l'accent: a) *la frigul* a Montseny i a Sant Cebrià de Ross., *la frigu* a Palau del Vidre; b) de tota manera en els dos primers pobles avui diuen també *frigulèta* (allò altre més aviat com a NLL), *farigulèta* a Bages, *frigouleta* escrivia Saisset (*Catal. Ross.*, 221), i a Conat sento adés *frigulèta* adés *farigulèta*; c) *frigulà* a Salses, *frigulà* en el lldg. fronterer de Vingrau, *farigulà* a Estagell, Espirà de l'Aglí, Talau i Tuès, però el collectiu *frigulà* a Espirà, Nefiac i Vingrau (1959-60). «Sant Roc gloriós, te cal beneir / la *farigoleta* arrapada al caire / de cada roca en el camí», J. Seb. Pons (*StRoc dins l'Aspre*, v. 26).

A Tortosa és *frigola* (Moreira, *Folk. Tort.*, 303); «quin xalar per aquell asgambi, aont corrien los aires purs, que perfumaven les *frigoles* i romers de les muntanyes del tocant!», Vergés Paulí (o. c., 45). També deu ser d'aqueixa comarca l'informe que em donaren a la Tinença: «ací diuen *timó*, però *frigula* al Maestrat, cap a Canet i Traiguera» (R. Guimerà, guarda fores-

tal de Bel, 1961); però com que, preguntant per allà, si bé alguns coneixien *farigòla* (o *fari*-), tots feien constar que en el poble deien *timó* (Vinaròs, Benicarló, Xiva, etc.), crec que En Guimerà, que era fill del Mas de Barberans, devia pensar en el seu poble, que ja és de la comarca de Tortosa-Montsià.

De terres pròpiament valencianes tenim ja una dada antiga: «*ferigola*: tomillo salsero (thymus)», en Sanelo (c. 1800, f° 77v); alguna de les medievals donades abans és també valenciana. En resum val el que diu Enric Valor (c. 1950): *frigola* a la Marina i també a la banda de Gandia.

Concretem els llocs. Ja a Barx m'asseguraven que cap a Valldigna deien *frigoleta*; no obstant, preguntant per allà, generalment contestaven *timó*, i en alguns punts *tomèlo*, també *timó* a Pinet, *tomèlo* a Carlet. Però més al Sud sorgeix *les frigòles* com a nom d'un secà muntanyenc a Xeresa, i a Xaraco digueren *frigòla* o *frigoleta*, i *tomèlo māske* per a una varietat; J. Mig anomenava la *frigola* en un article firmat a Vilallonga de l'Assafor («El Camí», 27-1-1934), i el meu informador d'aquest mateix poble em semblà primer que deia *frigòla* però després ben clarament *frigola* (1962); *frigola* sento a Pedreguer, a Gata *frigola* (dues varietats, *māske* i *vèra*), a Xaló *frigola vèra* (ensenyada vora un *aspārek*), reduït a *friula* a Orba i a Benidoleig, *frigola* a Teulada (J. G. M., 1935). Ni de més al Nord ni de l'extrem Sud no tinc més que *tomello*, i en altres llocs *timó* i *tomilo*.

En fi no és pas estrany a les Illes, en particular les Pitiüses: a Formentera m'ensenyaren una *frigulà bórda* (1963); *El Pitiüso* ens parla de la «repoblació de *frigolas*, romeros y pinos en la falda del Puig des Molins» (1967, p. 10), no lluny de la Vila, i a Sant Josep de Sa Talaia em distingiren entre la *frigula vèra*, molt flairosa, i la *frigulèta* de flor morada i mata grandeta (1963); a Menorca *frigulà* (*AlcM*); i AMAlcover ens dóna *frigola* com a exemple d'esdrúixol viu a Mallorca (*BDLC* IV, 197). Potser encara alguna dada aprofitable en l'*ALC*at., m. 800 (altremanera sense valor la nota del *BolDialEsp.* xxxi, 43ss.).

Hi hagué en català alguna forma en *fel*-? No ho descarto del tot, car si una dissimilació *-l- > -r-* és cosa normalíssima, tampoc no fóra anormal una dissimilació *-n-l-*, i de fet ens consta que en el Penedès diuen *fanigòla*, car no solament ens ho comunica així *AlcM* sinó que jo mateix vaig anotar *fanigòlas* en un poblet a la part més conservadora, d'entre les muntanyes penedesenques, a Guardiola de Font-rubí (1955).⁸ Més encara, sembla que el gran savi penedesenc MilàF havia aconseguit *feligola* en el seu temps: val a dir que és dada indirecta i només d'un NL, un vell hostal del temps del bandolerisme: «Quatre minyonets de la valentona / van a l'Empordà robar una minyona / --- la trehuen defora --- / se'n van a sopar a la *Feligola* / --- / l'hostalera diu —ai adéu minyona—, / l'hostaler respon —Déu la faci bona!» (*Romillo*, 291C): val a dir que altres versions porten *l'hostal de Girona* o *l'hostal d'Aitona* en lloc de la *Feligola*, i no consta d'on és aquella; si bé és sabut que el nucli original del